
Történelmi idők hatása a rendes bírói szervezetre különös figyelemmel az ítélőtáblákra

Gyimesi Tamás Ferenc*

A tanulmány nyitó és záró gondolatában a szerző a következő megállapítást teszi az I. világháború hatása tekintetében: „van, aminek a hatását a mai napig érezzük”. Ezen megállapítással összefüggésben kerülnek bemutatásra a bírósági szervezet első világháborút követő változásai. Továbbá kiemelten és hangsúlyosan foglalkozik a tanulmány az ítélőtáblák mindenkori szerepével és működésével a magyar igazságszolgáltatási rendszerben. Olyan korszakok bírósági szervezetét ismerteti, mint az I. világháborút közvetlenül megelőző időszak, az I. világháborút követő Károlyi-időszak majd a Horthy-korszak bírósági szervezete. A szerző a csonka Magyarország területén maradt ítélőtáblák rendszerében bekövetkezett változások ismertetésének útján olyan elemzéseket és következtetéseket mutat be, melyek álláspontja szerint befolyásolják az igazságszolgáltatás napjainkra kialakult kereteit, helyzetét különös figyelemmel az ítélőtáblák működésére.

Kulcsszavak: ítélőtábla, igazságszolgáltatás, illetékesség, ügyelosztás

The impact of historical events on the ordinary judicial organization with particular attention to regional courts of appeal

The post-World War I changes to the judicial organization are presented in connection with this finding. In addition, the study places strong emphasis on the respective role and functioning of regional courts of appeal within the Hungarian justice system. It gives an account of the judicial organization in such eras as the period immediately leading up to World War I and following World War I the Károlyi-regime and later on the Horthy-regime. By describing the changes that have taken place within the system of the regional courts of appeal in the remaining truncated territory of Hungary, the author presents analyses and conclusions that, in his view, influences the current framework and situation of the judiciary, with particular attention to the functioning of the regional courts of appeal.

Keywords: regional courts of appeal, jurisdiction, territorial jurisdiction, allocation of cases

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2021.5.1465>

---

* Megbízott előadó, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Polgári Eljárásjogi Tanszék, az Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi és Magánjogi Jogalkotásért Felelős Helyettes Államtitkára.

1. Bevezetés

Tanulmányomban¹ a témaválasztás vonatkozásában mindenekelőtt két megállapítást szeretnék tenni, amelyek alapvetően tekinthetők végkövetkeztetésnek is. Az első, hogy „van, amit még egy világháború sem tudott elpusztítani” és „van, aminek a hatását a mai napig érezzük”. Előbbi esetben a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikkre, a másodikban pedig a négyfokú bírósági szervezet felépítésére és működésére gondolok. Jelen tanulmányomban ezen utóbbi megállapítás tekintetében kívánom bemutatni a bírósági szervezet első világháborút követő változásait. Ezen belül kiemelt figyelmet fordítok és nagy hangsúlyt fektetek az ítélőtáblák mindenkori szerepére és működésére a magyar igazságszolgáltatási rendszerben.

2. Az I. világháború hatása a magyar bírósági szervezetre – különös figyelemmel az ítélőtáblákra

2.1. A magyar bírósági szervezet közvetlenül az első világháború megelőzően. A következőkben tanulmányomban a rendes bíróságok ismertetésére fogok szorítkozni, azonban azt sem szabad elfeledni, hogy az igazságszolgáltatás dualista rendszerében világosan elkülönültek egymástól a rendes és különös bíróságok.² Elmondható az is, hogy az ítélkezés súlypontja a rendes bíróságokhoz tevődött át.³ A polgári korban a rendes bíróságok szervezeti rendszere négy szintű volt. A királyi járásbíróságok jelentették az első fokot, felettük álltak a királyi törvényszékek; ezek azonban mint általános hatáskörű elsőfokú bíróságok is eljártak. A királyi ítélőtáblák alkották a harmadfokot, míg „a legfelsőbb bírói fórum a királyi Kúria volt.”⁴

A járásbíróságok számát az első folyamodású kir. törvényszékek és járásbíróságok életbeléptetéséről szóló 1871. évi XXXII. törvénycikk (továbbiakban: 1871. évi tc.) 1. §-a 360-ban állapította meg. 1873-ban számuk további 14-gyel bővült, majd ezt követően 1885-ben újabb tízet alapítottak.⁵ Ezt követően a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk életbeléptetéséről szóló 1912. évi LIV. törvénycikk 107. §-a Fiumében állított fel kir. járásbíróságot. A budapesti központi kir. járásbíróság felállításáról és egyéb szervezeti szabályokról szóló 1913. évi XXV. törvénycikk (a

¹ Jelen tanulmány témáját szélesebb körben feldolgozó tanulmány a *Fontes Iuris* című folyóirat 2021. évi 3. lapszámában jelent meg. Gyimesi Tamás Ferenc: Az I. világháború hatása a magyar polgári eljárásjogra és az igazságügyi szervezetre. *Fontes Iuris*, 2021. 3. sz. 9-17. o.

² Külön bíróságok álltak fel: a magyar főudvarnagyi bíráskodásról szóló 1909. évi XVI. törvénycikk, a hatásköri bíróságokról szóló 1907. évi LXI. törvénycikk, az országgyűlési képviselő-választások feletti bíráskodásról szóló 1899. évi XV. törvénycikk, a találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. törvénycikk, a kisebb polgári peres ügyekben való eljárásról szóló 1877. évi XXII. törvénycikk, a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 1912. évi XXXIII. törvénycikk alapján.

³ Stipta István: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen, Multiplex Media – Debrecen University Press, 1998. 126. o.

⁴ Szabó István: *A magyar igazságszolgáltatás történetének vázlata az államalapítástól napjainkig*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2004. 49. o.

⁵ Stipta (1998) i. m. 132. o.

továbbiakban: 1913. évi tc.) a Budapesten működő öt járásbírószámból négyet „központi járásbírószámból” néven összevont.⁶ Az 1913. évi tc. felhatalmazta a minisztériumot, hogy a meglévő 385 kir. járásbírószámból további ötöt növelhesse.⁷

A dualizmus korában a bírászkodás legfontosabb szerve a törvényszék volt. A törvényszékek a korabeli törvénykezés általános hatáskörű, elsőfokú bíróságai voltak.⁸ Számukat az 1871. évi tc. 1. §-a 102-ben állapította meg. 1875-ben 64-re csökkentették a törvényszékek számát.⁹

Az ítélőtáblákat Pesten és Marosvásárhelyen az 1868. évi LIV. törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában (a továbbiakban: 1868. évi tc.) állította fel. Az átalakított bírói szervezet ügyleterheltsége következtében kiviláglott, hogy a két ítélőtábla – különösképpen a pesti – e hatalmas fellebbezési ügymennyiséggel nem volt már képes megbirkózni.¹⁰ 1890-re a pesti ítélőtábla bejövő ügyeinek a száma meghaladta a 120 ezret.¹¹ Ezért a kir. ítélőtáblák és kir. főügyészségek szervezéséről szóló 1890. évi XXV. törvénycikk (a továbbiakban: 1890. évi tc.) 1. §-a az addigi két ítélőtáblát decentralizálva¹² 11 ítélőtáblát hozott létre. Az 1890. évi tc. indokolása úgy fogalmazott, hogy a „fennálló két kir. ítélőtáblai rendszer magában a szervezetben rejlő alaphiba miatt a legodaadóbb munkásság és ügybuzgalom mellett is kikerülhetetlen bajokra vezet, melyek a jogkereső közönség érdekeire már csak azért is súlyosan nehezednek, mert a megkívántató mérvben el nem érhető, legalább az egyik kir. ítélőtáblának sikeres igazgatása és az alsó bíróságok szabályszerű ügyvitelét biztosító rendszeres felügyeletnek gyakorlása.”¹³ A kir. ítélőtáblák száma tizenegyben állapították meg. Székhelyeik a következők: Budapest, Debrecen, Győr, Kassa, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad, Pécs, Pozsony, Szeged, Temesvár [1890. évi tc. 1. §]. Az 1890. évi tc. 2. §-a pontosan meghatározta, hogy mely törvényszékek tartoznak az egyes ítélőtáblák illetékességi területébe. Ez összefüggő földrajzi területet jelentett, azonban a fiumei törvényszék a budapesti ítélőtábla illetékességi területéhez tartozott. Degré Alajos munkájában kiemeli, hogy

⁶ Az 1913. évi tc. 1. §-a szerint Budapesten központi kir. járásbírószámból állították fel, amelynek területe Budapest IV-X. kerületeire terjed ki. A budapesti központi kir. járásbírószámból működésének megkezdésével a budapesti IV., V., VI., VII. és VIII-X. kerületi kir. járásbírószámból megszűnnek és hatáskörük és illetékességük a budapesti központi kir. járásbírószámba száll át.

⁷ Az 1913. évi tc. 3. §-a alapján a kir. járásbírószámból az 1871:XXXII. tc. 1. §-ában, az 1873:XXVII. tc. 15. §-ában, az 1885:III. tc. 3. §-ában és az 1912:LIV. tc. 107. §-ában megállapított száma (385) háromszázkilencvenre felemelhető. E számon belül új kir. járásbírószámból felállítását a minisztérium rendeli el. Ugyanez rendeli el továbbra is a kir. járásbírószámból székhelyének vagy területének megváltoztatását is (1890:XXIX. tc. 2. §).

⁸ Stipta (1998) i. m. 130. o.

⁹ Az elsőfokú királyi bíróságok újabb szervezéséről szóló 1875. évi XXXVI. törvénycikk 1. §-a alapján az elsőfokú királyi törvényszékeknek az 1871:XXXII. törvénycikk 1. §-ában és 1873:XXVII. törvénycikk 15. §-ában megállapított száma 64-re szállítható le.

¹⁰ Zinner Tibor: Adalékok a magyar felsőbbbíráskodás ezer esztendejéhez. A kúriai osztályok 1882-es egyesítésétől az 1956-ot követő megtorlásig. In: Mezey Barna (szerk.): *Eckhart Ferenc emlékkönyv*. Budapest, Gondolat, 2004. 637-638. o.

¹¹ Béli Gábor: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog*. Budapest – Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 1999. 345. o.

¹² Antal Tamás: A királyi táblák decentralizációja (1890-1891). *Bírák Lapja*, 2003. 2. sz. 74. o.

¹³ Az 1890. évi tc. indokolása

a decentralizációnak köszönhetően a fellebbezési eljárások gyorsultak és egyszerűsödtek.¹⁴ Amennyiben az ítélőtáblák ügyszámait szeretnénk megvizsgálni – tekintettel arra, hogy a tanulmány végkövetkeztetései szempontjából e bírósági szerv ügyszámai az érdekesek –, akkor azt kell látnunk, hogy az érkező ügyek száma 1913-ban 65 666 volt, amely ügyszám az első világháború idején a felére, majd a harmadára zsugorodott.¹⁵

A „magyar királyi Curia” volt a dualizmus idején a legfőbb bírói fórum¹⁶. A Kúria két osztályát, a semmitőszéket és a legfőbb ítélőszéket az 1881. évi LIX. törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868:LIV. törvénycikk módosítása tárgyában (a továbbiakban: 1881. évi tc.) egyesítette.¹⁷

Összességében elmondható, hogy az első világháborút megelőzően bírósági szervezetünk lényegében „teljesen azonos a nagy nyugati kultúrállamok rendes bíróságainak szervezetével.”¹⁸

2.2. A bírósági szervezet az I. világháborút követően

2.2.1. A Károlyi-időszak. A dualizmustól örökölt bírósági szervezet a Károlyi-időszak alatt „nem alakult át radikálisan”. Mindenekelőtt néhány elnevezésbeli változást hoztak. Az ügyészségek, bíróságok elnevezéséből elhagyták a „királyi” jelzőt. Az ügyészség elnevezése „cserében” megkapta az „állam” előtagot. Jelentős újdonság volt viszont a munkaügyi bíróságok megszervezése. Az új szervezet formáit a munkaügyi bíráskodásról szóló 1918. évi IX. néptörvény (a továbbiakban: 1918. évi ntv.) fektette le. A munkaügyi bíróságok a járásbíróságok székhelyén működtek [1918. évi ntv. 4. §]. Ha a munkaügyi bíróság ülnökök közreműködésével járt el, a járásbíróság valamelyik ítélőbírójának elnöklete alatt egy-egy munkaadó és munkavállaló ülnök közreműködésével tárgyal és határozott [1918. évi ntv. 8. §]. Az ülnököket a munkaadóknak és a munkavállalóknak azok a szakegyesületei (testületei) jelölték ki, amelyek a munkaügyi és népjóléti minisztérium által összeállított és közzétett jegyzékbe felvételt nyertek. [1918. évi ntv. 9. §]. Figyelemre méltó, hogy a bíróságok történetében először nők is ítélkezhetek.¹⁹

2.2.2. A Horthy-korszak bírósági szervezete. A bírósági szervezettel kapcsolatos újítások sokkalta nagyobb jelentőségűek voltak, mint a szűkértelenben vett eljárási reformok.²⁰ Az országot a háborút követően nemcsak területében és

¹⁴ Degré Alajos: A polgári korszak (1861-1944). In: Molnár András (szerk.): *A magyar bírósági szervezet és perjog története*. Zalaegerszeg, Zala Megyei Bíróság és a Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete, 1996. 218. o.

¹⁵ Zinner (2004) i. m. 639. o.

¹⁶ 1868. évi tc. 4. § A legfőbb bírói hatóságot mind a két királyi ítélőtábla egész területére nézve magyar királyi curia név alatt a legfőbb törvényszék gyakorolja Pesten. 1881. évi tc. 2. § A legfőbb bírói hatóságot mind a két királyi tábla területére nézve a magyar királyi Curia Budapesten gyakorolja.

¹⁷ Zinner (2004) i. m. 636. o.

¹⁸ Magyary Géza: *Magyar polgári perjog*. Budapest, Franklin-Társulat, 1924. 35. o.

¹⁹ Stipta (1998) i. m. 161-162. o.

²⁰ Balás P. Elemér: A magyar polgári törvénykezési jog fejlődése a világháború után. In: Balás P. Elemér – Heller Erik – Személyi Kálmán – Székely István – Túry Sándor Kornél: *A magyar jog fejlődése a Trianont követő húsz év alatt*. Kolozsvár, Kolozsvári m. kir. Ferenc József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kar, 1941. 137. o.

lakosságában, hanem bírósági rendszerében is megcsonkították. Trianont követően szervezetileg a magyar igazságszolgáltatás változatlan formában működött tovább a trianoni határok között. A Magyar Királyi Kúria mellett 5 királyi ítélőtábla, 24 királyi törvényszék és 138 királyi járásbíróság működött. A csonka országban maradt ítélőtáblák közül a pécsi és a győri ítélőtábla illetékességi területe változott a legkevésbé. A budapesti ítélőtábla illetékességi területe a felére apadt, a szegedi ítélőtábla alig egyharmadát tarthatta meg illetékességi területéből, míg Debrecen jelentős területvesztését az új területi átcsoportosítások kárpótolták.²¹

Tekintettel arra, hogy a jelentős területvesztést követően megmaradt nagyobb városaink megfelelően el voltak látva törvénykezési épületekkel, Kengyel kiemeli, hogy az 1920 és 1940 közötti időszakból származó miniszteri jelentések szerint a minisztérium kisebb járásbíróságok építésébe kezdett. Ez a folyamat egészen a második világháború kezdetéig „ütemesen haladt előre”.²² Az első világháborút követően megmaradt – és újonnan felállított – járásbíróságok elérhetőek, közel voltak a lakossághoz. Horváth János álláspontja szerint ez is egyik oka lehetett a bíróságok akkori egyre növekvő tekintélyének.²³

Megjegyzendő azonban, hogy a háborúval összefüggésben az átalakulások céljára különös bíróságokat alakítottak ki, így például az Országos Földbirtokrendező Bíróságot,²⁴ egyes különleges ügyekben eljárásra hivatott vegyes bíróságokat (haszonbérek, fakihasznlási jogok átruházása és fatermékek értékesítése), valamint felállították az ún. Tanácsköztársaság tényeiből felmerülő vitás ügyekben eljáró gazdasági bíróságot.²⁵

A Horthy-korszakban kevés lényegi változás következett be a dualizmuskori szervezethez képest. Jól példázza ezt, hogy továbbra is a rendes bíróságok látták el az igazságszolgáltatási feladatok nagy részét. A törvényszékeket általában megyénként és Budapesten szervezték. Egyes megyékben – a területi arányosság miatt – több törvényszéket is felállítottak, más esetekben viszont két megye illetékességi területét átfogó törvényszékeket is létesítettek.²⁶

Ha táblabíráskodás vonatkozásában megfigyeljük az ügyérkezéseket, akkor a következőket tapasztalhatjuk: 1919 és 1938 között – Zinner Tibor adatai alapján – az öt ítélőtáblán az érkező ügyek száma gyorsan nőtt. 1920-ra a duplájára, 1921-re a triplájára növekedett. Elmondható, hogy 1925-ig az érkező ügyek száma folyamatos emelkedést mutatott, amikor is az ügyek száma meghaladta a 29 ezret. Ezt követően hullámzó adatokat produkált az ítélőtáblai rendszer; a második világháborút megelőző években csupán 21-22 ezer ügyről beszélhetünk. A befejezett ügyek tekintetében a budapesti és a négy vidéki ítélőtábla egymáshoz való viszonyában 1920 és 1938 között Budapest részesedése fokozatosan nőtt, 55,7 %-

²¹ Kengyel Miklós: *Perkultúra. A bíróságok világa. A világ bíróságai*. Budapest – Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2011. 94-95. o.

²² Kengyel Miklós: A magyar igazságügyi infrastruktúra a kiegyezéstől napjainkig. *Magyar Jog*, 1992. 5. sz. 271. o.

²³ Horváth János: Kétfokú fellebbezési rendszer a polgári eljárásban. *Magyar Jog*, 1991. 5. sz. 291. o.

²⁴ A földbirtok helyesebb megoszlását szabályozó rendelkezésekről szóló 1920. évi XXXVI. törvény cikk 4-15. §

²⁵ Magyar i. m. 74. o.

²⁶ Uo. 166. o.

ról 71,6 %-ra emelkedett. (Ez az adat 1900-ban – 11 ítéltábla működése alatt – 20,8 % volt.)²⁷ „A századfordulóhoz képest bekövetkezett változások góca Trianon volt”, ugyanis a századfordulón évente kb. 65 ezer befejezett ügyet mutattak a statisztikai adatok, míg a háborút követően 1938-ban 23,5 ezret, azaz nem csak az ország területe, hanem az ítéltáblákon befejezett ügyek száma is a harmadára zsugorodott.²⁸ A XX. században a kiegyezést követően létrehozott magyar igazságszolgáltatási szervezetünket „két nagy csapás érte”: az első a trianoni békeszerződés volt, amelynek köszönhetően az ország kétharmada más államok fennhatósága alá került, a második a szovjet megszállás és az 1948. évi kommunista hatalomátvétel volt.²⁹

3. Dilemmák

Bár lehet, hogy a bevezetőben kimondott második tételmondat, miszerint „van, aminek a hatását a mai napig érezzük” túllontúl merész és provokatív megállapítás, mégis néhány számadat és következtetés még ezen kijelentés alapjául is szolgálhat.

Az 1890. évi tc. által létrehozott és a trianoni békeszerződés következtében megmaradt öt ítéltábla illetékességi területe a következők szerint oszlott meg 1920 és 1940 között. A budapesti királyi ítéltábla illetékességi területéhez a balassagyarmati, a budapesti, az egri, a kalocsai, a kecskeméti, a pestvidéki, a székesfehérvári és a szolnoki törvényszékek területei; a debreceni királyi ítéltábla illetékességi területéhez a debreceni, a miskolci, a nyíregyházi és a sátoraljaújhelyi törvényszékek területei; a győri királyi ítéltábla illetékességi területéhez a győri, a soproni, a szombathelyi, a veszprémi és a zalaegerszegi törvényszékek területei; a pécsi királyi ítéltábla illetékességi területéhez a kaposvári, a nagykanizsai, a pécsi és a szekszárdi törvényszékek területei; és végül a szegedi királyi ítéltábla illetékességi területéhez a gyulai és a szegedi törvényszékek területei tartoztak.³⁰

Az 1950-es években a magyar bírósági rendszer háromszintűvé vált³¹, az ítéltáblákat megszüntették.³²

Már közvetlenül a rendszerváltást követően megjelentek azok az igények és hangok, melyek egy négyfokú bírósági rendszer bevezetését látták indokoltnak és szükségesnek.³³ Azok, akik egyértelműen támogatták a négyfokú bírósági rendszer bevezetését eltérő álláspontot képviseltek a tekintetben, hogy egy, három, öt, esetleg hat³⁴ vagy hét³⁵ ítéltábla felállítása szükséges. A fő irányvonalat azonban

²⁷ Zinner Tibor: Utak és tévutak. Adalékok a magyar felsőbírászkodás 1000 esztendejéhez. *Bírák Lapja* 1997. 1-2. sz. 57. o.

²⁸ Zinner (2004) i. m. 641. o.

²⁹ Kengyel (2011) i. m. 94. o.

³⁰ Uo. 95. o.

³¹ A Magyar Népköztársaság bírósági szervezetéről szóló 1954. évi II. törvény 1. § (1) bekezdése alapján a Magyar Népköztársaságban az igazságszolgáltatást a következő bíróságok gyakorolják: a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága, a megyei bíróságok, a járásbíróságok és a különbíróságok.

³² Szabó István i. m. 50. o.

³³ Nehéz-Posonyi István: Egy lehetséges bírósági szervezet modellje. *Bírák Lapja*, 1993. 1. sz. 35. o.

³⁴ A Pécsi Ítéltábla Polgári Kollégiuma: *Az ítéltáblák szerepe a bírói szervezetben*. Pécs, 2005. 7. o.

³⁵ Horváth i. m. 292. o.

azok képviselték, akik három ítélőtábla felállítását látták szükségesnek.³⁶ Ezen elképzelések szerint egy fővárosi és két vidéki tábla felállítása lett volna indokolt.³⁷

Az igazságügyi reform átfogó koncepciója az 1990-es évek közepére készült el. Az 1997 nyarán elfogadott igazságügyi reformcsomag, a szakma akkori álláspontja szerint nyugodtan nevezhető „az elmúlt száz esztendő legnagyobb igazságszolgáltatási vállalkozásának.”³⁸ Az ítélőtáblák székhelyének és illetékességi területének megállapításáról szóló 1997. évi LXIX. törvény (a továbbiakban: 1997. évi Itv.) valamint „egy kis kitérő után” az ítélőtáblák és a fellebbviteli ügyészi szervek székhelyének és illetékességi területének megállapításáról szóló 2002. évi XXII. törvény (a továbbiakban: 2002. évi Itv.) rendelkezései alapján felállították – visszaállították – az ítélőtáblákat Magyarországon. 2003. július 1. napjától három ítélőtábla kezdte meg működését, majd ezt követően 2005. január 1. napján további két ítélőtábla lépett működésbe. Így végeredményben visszaállították a trianoni békeszerződést követően megmaradt öt ítélőtáblát: Budapesten, Szegeden, Pécsen, majd Debrecenben és Győrött.³⁹

A fent írottakból is jól látható, hogy az ítélőtáblák felállításával összefüggésben nem alakult ki egységes álláspont arról, hogy mennyi – jelen esetben miért öt – és milyen székhellyel kerüljenek visszaállításra az ítélőtáblák Magyarországon. Ahogyan azt tanulmányomban a korábbiakban írtam, már a trianoni békeszerződést követően – a megmaradt öt ítélőtábla tekintetében – kiütöztek igen jelentős ügyeloszlási aránytalanságok. Budapest részesedése 1920 és 1938 között 71,6 %-ra emelkedett. Ez az aránytalanság ma is kimutatható az öt ítélőtábla ügyeloszlási adataiból.⁴⁰

Az ítélőtábláknál 2018-ban összesen 3357 volt az érkezett fellebbezett polgári és gazdasági perek száma. Ehhez adódik még hozzá az érkezett fellebbezett polgári és gazdasági nemperes ügyek száma, 6230 és az érkezett elsőfokú polgári és gazdasági nemperes ügyek száma, amely 2018-ban összesen 954 volt. Ez összesen az öt ítélőtábla esetében 2018-ban 10 541 polgári és gazdasági peres és nemperes ügyet jelent.⁴¹ 2019-ben összesen 2801 volt az érkezett fellebbezett polgári és gazdasági perek száma. Ehhez adódik még hozzá az érkezett fellebbezett polgári és gazdasági nemperes ügyek száma, 4977 és az érkezett elsőfokú polgári és gazdasági nemperes ügyek száma, amely 2019-ben összesen 974 volt. Ez összesen az öt ítélőtábla esetében 2019-ben 8752 polgári és gazdasági peres és nemperes ügyet jelent.⁴² 2020-ban összesen 2636 volt az érkezett fellebbezett polgári, gazdasági és munkaügyi perek száma. Ehhez adódik még hozzá az érkezett fellebbezett polgári és gazdasági nemperes ügyek, 4303 és az érkezett elsőfokú polgári és gazdasági

³⁶ Szilberek Jenő: Elgondolások a bíróságok működésének és szervezetének továbbfejlesztéséhez. *Bírák Lapja*, 1994. 2. sz. 16. o.

³⁷ Nehéz-Posonyi m. 35. o.

³⁸ Deák Péter: A magyar igazságszolgáltatási szervezet reformja. *PhD-tanulmányok 1.* Pécs, 2004. 75. o.

³⁹ 2002. évi Itv. 1. § (1)–(2) és (4) bekezdés

⁴⁰ A vizsgálat alapjául a 2018-as, 2019-es és 2020-as évet vettem figyelembe, tekintettel arra, hogy a 2020-as év ügyforgalmi adatait befolyásolta a COVID-19.

⁴¹ A bírósági ügyforgalom 2018. éves adatai. <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok> [letöltés ideje: 2021. október 15.]

⁴² A bírósági ügyforgalom 2019. éves adatai. <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok> [letöltés ideje: 2021. október 15.]

nemperes ügyek száma, amely 2020-ban összesen 765 volt. Ez öt ítéletábla esetében 2020-ban 7704 polgári, gazdasági és munkaügyi peres és nemperes ügyet jelent.⁴³

Amennyiben arányaiban vizsgáljuk meg a fent hivatkozott statisztikai adatokat, akár külön-külön, akár együttesen, azt látjuk, hogy az ügyek körülbelül 60 %-a érkezik a Fővárosi Ítéletáblához, míg a vidéki ítéletáblák ügyeloszlása átlagosan 10-10 %, eseteként, illetve pertípusonként több vagy még ennél is kevesebb.⁴⁴ Az aránytalanság szemmel látható, és hasonló adatokat mutat, mint a két világháború közötti időszakban. Bizonyos nézőpontból felmerülhet, hogy az ügyeloszlás aránytalansága nemcsak a főváros központi jellegének köszönhető, hanem annak is, hogy a trianoni békeszerződést követően a fennmaradt öt táblabíróóság illetékességi területe csökkent, és noha az illetékességi területek tekintetében történtek módosítások, mégis azt látjuk – ha a térképre tekintünk –, hogy a négy vidéki ítéletábla az ország jelenlegi határaihoz közel, relatíve az ország „szélén” fekszik.

Már az 1890. évi tc. előkészítése során a felállítandó 11 ítéletábla székhelyének kijelölése is heves szócsatákat váltott ki. Főként a nyugat-dunántúli városok mellett hangoztak el különböző érvek és ellenérvek. Nagy és hangos vita zajlott le a városok szószólói, érdekképviselői és patrónusai között.⁴⁵ Végül 1891. május 5. napján a felállított 11 ítéletábla székhelyvárosai nagyszabású ünnepségekkel köszöntötték az új bírói fórumokat, „valamennyien a kulturális és gazdasági fellendülést vártak tőlük.”⁴⁶ Pozsonyban például Veni Sancte nyitotta meg az ünnepségeket a székesegyházban.⁴⁷ Az 1890. évi tc. miniszteri indokolása a következőket hangsúlyozta az ítéletáblák felállításával és elhelyezésével kapcsolatosan: „oly számban kell a kir. ítéletáblákat felállítani, hogy az ország minden vidéke aránylag nem nagy távolságban találhassa fel kir. ítéletábláját [...] tizenegy kir. ítéletábla felállítását hozom javaslatba, úgy ezt hazánk területi és népességi viszonyainak figyelembevételével [...] teszem. Ez a szám kielégíti a közvetlenség igényeit, mert e szám mellett hazánk területe úgy osztható fel, hogy a felek – mai közlekedési viszonyaink mellett – elég rövid idő alatt érhetik el a kir. ítéletáblát.” Kiemelendő, hogy a miniszteri indokolás részletesen foglalkozott az egyes területek szerinti népesség megoszlással is, pontos számadatokat közölve. „Mindenekelőtt kir. táblai székhelyül csakis oly város volt javaslatba hozható, mely nagyságánál, kulturális intézeteinek elegendő voltánál, mívelt társadalmánál fogva felső bíróság elhelyezésére alkalmas. Különös figyelmet kívántam arra is fordítani, hogy a választandó székhely egyszersmind a kir. tábla kerületéül szánt területnek, vagy ha ily város a területen nincs, legalább a terület egy részének, kereskedelmi és

⁴³ A bírósági ügyforgalom 2020. éves adatai. <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok> [letöltés ideje: 2021. október 15.]

⁴⁴ Részletes elemzés a 2018. évi bírósági ügyforgalomról. Részletes elemzés a 2019. évi bírósági ügyforgalomról. Részletes elemzés a 2020. évi bírósági ügyforgalomról. <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok> [letöltés ideje: 2021. október 15.]

⁴⁵ Biczó Zalán: A Győri Kir. Ítéletábla rövid története és a Győri Kir. Ítéletábla vezetőinek életrajzai. *Jogtörténeti Szemle*. 2012. 2. sz. 67. o.

⁴⁶ Antal (2003) i. m. 78. o.

⁴⁷ Antal Tamás: Szilágyi Dezső, Lehoczky Kálmán és a pozsonyi ítéletábla szervezése. In: Máthé Gábor – Révész T. Mihály – Gosztonyi Gergely (szerk.): *Jogtörténeti Parerga. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 19. o.

közgazdasági központja legyen, és a már meglevő vagy létesítés küszöbén álló közlekedési eszközök mellett a leendő kir. táblai terület minden pontjáról könnyen elérjék.” A miniszteri indokolás azonban azt is hangsúlyozta, hogy „[a]zokból a szempontokból is, a melyeket a székhelyek megállapításánál irányadóul fölemlítettem, önként következik, hogy a kir. ítélőtáblák egyenlő területi kiterjedéssel vagy egyenlő népességi számmal nem bírhatnak. [...] Bármennyire kívánatosnak tartottam, hogy az egyes vidékek ahhoz a kir. ítélőtáblához csatoltassanak, amelynek székhelyéhez ipari és kereskedelmi összeköttetése és egész kulturális életének áramlata vonzza: mégis ezt a tekintetet ritka esetben ugyan, de alá kellett rendelnem annak az igazságügyi érdeknek, hogy a kir. táblai kerületeknél teljesen abnormis és fontosabb érdeksérelem nélkül elkerülhető aránytalanság elő ne álljon.”⁴⁸ Ehhez képest az 1997. évi Itv. indokolása igen „lakonikus”⁴⁹: „Az ítélőtáblák székhelyét és illetékességi területét a bíróságok ügyforgalmi adatai, a bírói utánpótlás biztosíthatósága, illetve Magyarország földrajzi adottságai határozzák meg. [...] Budapest központi fekvése, jó megközelíthetősége miatt – a fővárosi bíróságok létszámát és munkaterhét is figyelembe véve – az ügyek jelentős része a Budapesten működő ítélőtáblához tartozna. A fővárosi ítélőtáblán kívül Pécs, illetve Szeged székhely melletti döntést az határozta meg, hogy az első lépcsőben a Dunántúlon és Tiszántúlon úgy célszerű elhelyezni az ítélőtáblákat, hogy azok egy-egy régiót, összefüggő területet képezzenek. Fontos szempont, az ítélőtáblák illetékességi területéhez tartozó bíróságok bírói létszáma, a bírói utánpótlás biztosíthatósága és az a tény, hogy Pécsen és Szegeden jogi egyetem működik. E székhelyeken 1950 végéig ítélőtáblák, illetve felsőbíróságok működtek.”⁵⁰

Trianont követően nemcsak az egész ország, hanem a megmaradt öt ítélőtábla területe (illetékességi területe) is megcsonkult. Ahogyan az a fentiekben bemutatásra került az ítélőtáblák felállításával összefüggésben valós vita tárgyát képezhette az – ismerve most már a jelenlegi statisztikai adatokat is –, hogy a jogalkotó az ítélőtáblák visszaállítása során – eltekintve az 1997. évi Itv. indokolásában foglaltaktól – miért ragaszkodott a korábbi számukhoz és székhelyükhöz, amikor már az 1920 és 1938 közötti időszakban is kimutathatóak voltak az aránytalanságok. Amint az a jelen tanulmányban korábban megjelent, az ítélőtáblák felállítását megelőző szakmai vita fő irányvonalát azok képviselték, akik három ítélőtábla felállítását látták szükségesnek.⁵¹ Ezen állásponttal szemben, azonban megjegyzendő az is, hogy számos nézet szerint az ítélőtáblák alacsony száma, vagy azok számának csökkentése nem indokolt, inkább azok illetékességi területének módosítása kerülhetne előtérbe.⁵² Persze joggal tehető fel – az ítélőtáblák számának csökkentése esetén – az a kérdés, hogy nem sérülne-e a tisztességes eljáráshoz való jog és azon belül a bírósághoz fordulás joga. Ennek ugyanis lehet egy olyan tartalmi aspektusa is, mely a területi akadályok, nehézségek

⁴⁸ Az 1890. évi tc. miniszteri indokolása

⁴⁹ A Pécsi Ítélőtábla Polgári Kollégiuma: *Az ítélőtáblák szerepe a bírói szervezetben*. Pécs, 2005. 8. o.

⁵⁰ Az 1997. évi Itv. indokolása

⁵¹ Szilbereky i. m. 16. o.

⁵² Juhász László: Az igazságügyi reform folytatásának lehetősége és indokoltsága. *Magyar Jog*, 2007. 2. sz. 112. o.

szempontjából gátolna (tenné kevésbé elérhetővé) valamely jogkeresőt a bírósághoz fordulásában és ebből adódóan az igényérvényesítésében. A bíróságok székhelyének megállapításánál az adott bíróság ügyfelek általi gyors elérhetőségének biztosítását mindig szem előtt kell tartani. A közlekedési viszonyok állandó elemzése is szükséges az illetékességi területek meghatározásakor és felülvizsgálatakor.⁵³

Jelen tanulmány meghatározott korszakok szervezeti változásait, valamint az azokkal összefüggésben immáron több évtizede fennálló „dilemmáit” volt hivatott bemutatni. Noha jóllehet a dolgozatnak nem tisztje – és a szerzőnek nem is célja – a fent bemutatott viták eldöntése mégis számos kérdés és megoldás felmerül akkor, amikor a korabeli diszkusziókat olvasva elmélyedünk e jogtörténeti csemegékben; Táblabíróságok klasszikus székhelyétől való eltérés? Orvosolhatóak ezzel valójában bírósághoz fordulás jogával kapcsolatosan felmerülő aggályok? Az ítélőtáblák számának növelése, vagy csökkentése? Tényleges problémát jelent-e valójában a jogkereső jogalkalmazók tekintetében az igazságszolgáltatás és a joghoz jutás szempontjából az ügyelosztási aránytalanság? A történeti fejlődést és a vitákat látva, megismerve viszont joggal vonható le az a következtetés az ítélőtáblák tekintetében, hogy az első világháború óta „van, aminek a hatását a mai napig érezzük”.

Irodalomjegyzék

- Antal Tamás: Szilágyi Dezső, Lehoczky Kálmán és a pozsonyi ítélőtábla szervezése. In: Máthé Gábor – Révész T. Mihály – Gosztonyi Gergely (szerk.): *Jogtörténeti Parerga. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013.
- Antal Tamás: A királyi táblák decentralizációja (1890-1891). *Bírák Lapja*, 2003. 2. sz.
- Balás P. Elemér: A magyar polgári törvénykezési jog fejlődése a világháború után. In: Balás P. Elemér – Heller Erik – Személyi Kálmán – Székely István – Túry Sándor Kornél: *A magyar jog fejlődése a Trianont követő húsz év alatt*. Kolozsvár, Kolozsvári m. kir. Ferenc József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kar, 1941.
- Béli Gábor: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog*. Budapest – Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 1999.
- Biczó Zalán: A Győri Kir. Itélőtábla rövid története és a Győri Kir. Itélőtábla vezetőinek életrajzai. *Jogtörténeti Szemle*. 2012. 2. sz.
- Deák Péter: A magyar igazságszolgáltatási szervezet reformja. *PhD-tanulmányok 1*. Pécs, 2004.
- Degré Alajos: A polgári korszak (1861-1944). In: Molnár András (szerk.): *A magyar bírósági szervezet és perjog története*. Zalaegerszeg, Zala Megyei Bíróság és a Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete, 1996.
- Horváth János: Kétfokú fellebbezési rendszer a polgári eljárásban. *Magyar Jog*, 1991. 5. sz.

⁵³ A Pécsi Itélőtábla Polgári Kollégiuma: *Az ítélőtáblák szerepe a bírói szervezetben*. Pécs, 2005. 9. o.

-
- Juhász László: Az igazságügyi reform folytatásának lehetősége és indokoltsága. *Magyar Jog*, 2007. 2. sz.
  - Kengyel Miklós: *Perkultúra. A bíróságok világa. A világ bíróságai*. Budapest – Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2011.
  - Kengyel Miklós: A magyar igazságügyi infrastruktúra a kiegyezéstől napjainkig. *Magyar Jog*, 1992. 5. sz.
  - Magyary Géza: *Magyar polgári perjog*. Budapest, Franklin-Társulat, 1924.
  - Nehéz-Posony István: Egy lehetséges bírósági szervezet modellje. *Bírák Lapja*, 1993. 1. sz.
  - Stipta István: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen, Multiplex Media – Debrecen University Press, 1998.
  - Szabó István: *A magyar igazságszolgáltatás történetének vázlata az államalapítástól napjainkig*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2004.
  - Szilberek Jenő: Elgondolások a bíróságok működésének és szervezetének továbbfejlesztéséhez. *Bírák Lapja*, 1994. 2. sz.
  - Zinner Tibor: Adalékok a magyar felsőbbbíráskodás ezer esztendejéhez. A kúriai osztályok 1882-es egyesítésétől az 1956-ot követő megtorlásig. In: Mezey Barna (szerk.): *Eckhart Ferenc emlékkönyv*. Budapest, Gondolat, 2004.
  - Zinner Tibor: Utak és tévutak. Adalékok a magyar felsőbbbíráskodás 1000 esztendejéhez. *Bírák Lapja* 1997. 1-2. sz.
-
-